

Teckning av Göte Halvarsson

Den gamla dansbanan

*Till gamla dansbanan på lördagskvällen
uti hemlandets drömfagra bygd.*

*Vi vandra dit över stigar och hällen
in bland granar och hängbjörkars skygd.
Ja det var dans uti skogen därhemma
uti sommarnatt underbart ljus.*

*I minnet hörer jag spelmännen stämma
och skogens nynnande drömmande sus.*

Det finns väl knappast något område, där meningarna om vad som är rätt och orätt, passande eller ej, så gått isär som beträffande inställningen till dansandet och tillvaron däromkring. Under antiken ingick dansen som en del av hyllningarna till gudarna. Grekerna dansade vid alla offentliga tillställningar, både vid bröllop och begravningar. Romarna däremot föraktade att dansa, i stället lät de yrkesdansare förgylla tillställningarna. Medan gästbudet pågick, kunde det hända att under festandet en del av åskådarna rycktes med av rytmen, musiken och de dansandes rörelser och hoppade med i dansen. Om detta hade romarna ett ordspråk:

*Nemo saltat sobrius
nisi forte insanit.*

(Ingen dansar nykter, om han inte möjligen är galen.) Samma fenomen kan man få se på dansgolven fortfarande. Karlar som aldrig dansar får efter några glas innanför västen för sig, att nu ska ni verkligen få se några som kan konsten. Särskilt när en taktfast hambo spelas upp kan man få bevittna dessa kufiska uppvisningar.

”Dansbaneeländet” var så sent som på 1940-talet en livligt omdebatterad företeelse. Insändare i dagstidningar och veckopress visade ett helhjärtat engagerande från båda hållen. Men redan under förra seklet kunde man i en tidning lösa följande:

”Många danser äro uppfunna av smutsiga passioner och tjäna till inte annat än att lämna båda könen tillfälle att nalkas varandra på ett sätt som anständigheten eljest förbjuder. Bloden kommer i en jäsande rörelse, passionerna uppretas och den uti yrsel försatta själen bringas att i ännu högre grad njuta. Sköna flickor, lämnen de danser som så lätt bringar eder i fara. Hit hör framför allt valserna, vilka icke allenast för sina cirkelrunda rörelser äro de skadligaste för hälsan, utan därjämte de osedligaste och de fräckaste. Jag vill fråga vilken karl som helst om han kan behålla samma aktning som förr för en flicka sedan han sett henne valsa?”

Poeter och visförfattare har i översvallande ordalag skaldat dansens lov. Och visst kan vi väl instämma med Evert Taube när han sjunger

”Vad vore livet, Rosmarie, förutan sång och dans!” Förvisso vore livet fattigare utan dessa förnöjelser. ”Den sanna livsposin finner vi i en tango”, säkerligen är det många som någon gång upplevt det så. Däremot blir man väl fundersam inför ”I en vals man har, livets dolda mening klar”. Så enkelt är det förmodligen inte. Karl Birger Blomdahl, han som bl. a. komponerade musiken till Aniara, påstår att ”dansen är det naturligaste tillståndet för människan”.

På Sollerön i gångna tider var det svårt särskilt under den kallare årstiden, att hitta lämpliga ställen för dansandet. Det blev i regel i stugor, där värdarna själva var dans- eller musikintresserade, eller hos äldre som tyckte om att ha ungdomar kring sig, samtidigt som de kunde få en liten slant i ersättning. Hållpergårdens var ett av de populäraste ställena, vidare dansades det i Ållasgården, i Frans- och Ullupgårdarna i Rothagen samt i Norinsgården, där f. ö. Jöns Norin själv var suverän i att dansa mazurka. Hållhol i Bengtsarvet var länge ett ganska ökänt dansställe, dödsmisshandeln av fjärdingsmannen Bondpers Anders Olsson, ”Svartn”, var ett dystert minne som länge satt i. Vid en danskväll i Ållasgården yttrade ”Linka” till några bråkiga och störande besökare: ”Varför ska ni gå här och räkas, gå till Ållol å dansa!” Hon tyckte att de passade bättre på det stället. Under somrarna var det lättare att hitta lämpliga ställen, såsom lador och logar. Ångbåtsbryggan var under många årtionden ett mycket populärt och anlitat dansställe. Polska, vals och schottis var de oftast förekommande danserna. Uppskattade musikanter var fiolspelaren Skrader Danil, dragspelarna Skrader Ull, Lind Anders samt Stur Ull, den sistnämnda suverän både på fiol och dragspel.

Den första folkhögskolekursen i Dalarna hölls på Sollerön 1905. Ledare var rektor Uno Stadius, som vid ett tillfälle yttrade att ungdomen inte kunde anses fördärvad om den någon gång tog en svängom i dansen, när det skedde under nyktra och städade former. Stadius berättar själv i sina memoarer att kyrkoherde J. A. Thunberg blev mycket uppbragt av yttrandet och av att deltagarna i kursen fick roa sig med ringlekar under rasterna. I både tal och skrift gick Thunberg till häftig polemik mot Stadius, han kallade folkhögskolekuren för Stadius danskurs och påstod att han sådde ut gift bland ungdomen.

När ordenshuset 1905 stod klart för invigning vädrade dansentusiasterna morgonluft. En stor lokal som skapad att dansa i. Men se det

Hållpersgården 1904. Bakre raden fr. v.: Allpär Anna med Allpär Anders (Håll), tunnbrödsbakerna Flintull Margit, Norins Kisti och Skinnar Anna, Trint Margit och All Pär med Sturull Hilma i säcken. Barnen i främre raden: Gunnar Lindhé, Beda, hennes syster Anna Viktoria (Sjöholm), Norins Emma, Allpär Danil, Henry Lindhé, Norins Danil och Mauritz Wendel.

gick inte alls. De ”gamla och kloka” sa bestämt ifrån, någon dans fick inte förekomma. Efter långa och häftiga diskussioner blev det tillåtet med ring- och sånglekar. En person måste dock alltid utses som ansvarade för ordningen de kvällar ringlekar anordnades. Åren 1905—20 var de många basarernas tid i ordenshuset. Eftersom ingen dans fick förekomma i lokalen tågade ungdomen efteråt till Bråmåbo, där Milågårdens nybyggda uthus med stor loge var ett utmärkt dansställe. Ul-lup Anders, uppskattad för sin mjuka och melodiösa stil spelade där ofta.

Utan alltför stor överdrift kan man nog påstå att Solleröns kulturella storhetstid inföll under detta sekels första årtionde. Namn som numera riksbekante Karl Lärka, Rull Anders Jönsson (presenterad i Sool-Oen 1976), Håll Nils Matsson, enligt en artikel i Dagens Nyheter ”en av Sveriges förnämligaste hembygdsupptecknare”, Anders Brodin med sina underfundiga verser på soldmål och Johan Öhman, Karl Lärkas läromästare i fotografering och dessutom mycket konstnärligt och musikaliskt begåvad, motsäger inte detta påstående. Alla dessa var aktiva inom IOGT och bildade tillsammans med några öv-

riga inom logen en studiecirkel. 1912 beslöt medlemmar av cirkeln att bygga en dansbana, den som skulle bli den första på Sollerön. Den kom att uppföras på Holarna, c:a femtio meter väster om nuvarande fotbollsläktaren. Under ett par somrar var aktiviteten stor, danser och sommarfester avlöste varandra, Svän Johan, Ullup Anders och Henry Lindhé var några av de mest anlitade spelmännen. Men såg den glädje som varar beständigt! Hetsen mot godtemplarna som byggt något så kontroversiellt som en dansbana tilltog. Särskilt de frireligiösa gick till hårda utfall men också profana meningsmotståndare till nykterhetsrörelsen tog chansen att sätta fram ett krokben. Till slut såg sig ledningen ingen annan utväg än att riva dansbanan. Johan Öhman är både ledsen, upprörd och heligt förbannad när han i maj 1914 skriver till Karl Lärka som fullgör sin soldatutbildning i Falun:

”— — — — beslöt cirkeln att riva henne.

Nu är detta gjort, jag var själv dit en kväll och såg på förödelsen. Jag blev både beklämd och rasande. Var såg man väl något skönare, renare än där en stilla sommarnatt, överallt högtidsstämd ungdom, banan fylld med dansande pojkar och kullor, tallarnas silhuetter mot den norra lågande natthimmeln och dennes matta sken på motsatta sidans tallar, skymningen mellan tallarnas ändlösa kamrar, alkover av naturen enkom danade för ungdomens smek och älskogskutter.

Aftonsolen färgade tallen som förr stått i mitten av banan och brett ut sina grenar liksom till skydd och välsignelse. Den höjde sig nu ur en hög av bräder med krökta rostiga spikar, stickor och skrot . . . illusioner om en tidsande vilken vi inte kunde tro vara så pöbelaktig.

Vi ha blivit besegrade, vår dröm om att reformera ungdomens nöjesliv har gått om intet. Är det männe den supande ungdomen ensam som orsakat detta? Nej, det är allmänhetens oförstående och bönhuskultens hetskamp mot oss som varit den största orsaken.

Ja, när nu Backus och bönhuskulten i kärlig förening lyckats förkväva detta lilla spirande skott av sund livsglädje så har de alla skäl att lyckönska sig. Det missljud av sann och sund glädje som en tid blandade sig i deras kör av citterklink och fyllhundsskrål har tystnat, deras harmoni kommer härefter att klinga lika renstämd som förr. — — — —”

Karl Lärka umgicks vid den tiden med Dan Andersson. Skalden hälsade på i Sollerön ibland där han också sammanträffade med Rull

Dragspelare omkring år 1920 fr. v.: Ullup Anders, Henry Lindhé och Bråmå Anders Olsson "Löven". Damerna är fr. v.: Trapp Karin, Trapp Stina och Amusull Stina.

Anders och Johan Öhman. Med säkerhet diskuterades då dans och därmed sammanhängande spörsmål. Det verkar mycket troligt att Dan Andersson skrev dikten "När Gasken dog" inspirerad av bråket om dansbanan på Sollerön. Han låter där spelmannen Gaskens moder säga till predikanten Banga:

*"Ska inte han, som över duvolek och fåglalåt rår,
kunna tåla att man dansar och är glad?"*

Helt plötsligt var solleröborna utan dansbana. Men nu var behovet väckt och 1916 byggdes en ny, denna gång ett stycke söder om nuvarande parkanläggningen. Ingen organisation stod den här gången bakom utan det var en helt spontan satsning från ungdomen med Bråmå Anders Olsson, "Löven", som primus motor. Listor med penningbidrag eller dagsverken fulltecknades snabbt och snart kunde dansen åter trådas. Utifrån kommande orkestrar började vid den tiden att gästa ön. En gång framträdde ett danskapell, där ett så ovanligt instrument som en cello ingick. I en paus upprepades företeelsen från

romarnas dagar, några överförfriskade personer klev upp på banan för att visa sina färdigheter. Det gick inte bättre än att en av dem ramlade baklänges och satte sig på cellon som smulades sönder. Cellistens tårar rann och hans förtvivlan var äkta, när han gråtande snyftade fram: ”Där gick hela mitt levebröd åt helvete”. Den snälla danspubliken rördes av hans sorg, en insamling igångsattes, och snart kunde musikanten åter se ljust på tillvaron.

Kalla vår- och höstkvällar började man tända brasor att värma sig vid. Det blev praxis att ved skulle medföras av pojkar på kyliga danskvällar. Några som var mindre nogräknade började knycka av de vedtravar som skulle användas vid kyrkans uppvärmning. Allt fler började förse sig med ved när de gick till dansbanan förbi kyrkan. Tilltaget avslöjades, och D. Carl Olhsson, senare Solleröns obestridde revykung, gjorde som tonåring sin första niddikt:

*Ifrån våran kyrka den stora och vita,
med var sina bördor i natten de smita.
Men ”Fratlappen” klagar för kyrkvaktar Blixt.
Åt fanumma går det, det är så förvisst.*

Tjugotalet blev minnesrikt för Solleröns dansentusiaster. Söder om vägen till Vibergsgården, där nu maskinhallen är belägen, uppfördes 1920 en åttkantig paviljong under tak och med inhägnad. Ägare var fyra privatpersoner, Flint Karl Andersson, hans bror Nils, Bom Anton Larsson och Jon Markus. Att ”det glada tjugotalet” gör skäl för namnet förstår man av alla de slag av uppträdanden och muntrationer ungdomarna då hittade på. De drog sig inte för att själva agera boxare, brottare, kraftkarlar och komiker. Paviljongen gästades en gång av musikanterna Paitas & Lunkas som bland annat hade en trumma i utrustningen. Effekten av den gjorde ett mäktigt intryck, takten och den suggererande rytmen markerades på ett helt nytt sätt. Arrangörerna beslöt på stående fot att anskaffa en bas- och virveltrumma till nästa stora festlighet. Skräddar Erik, som hade musiken i blodet, åtog sig att bli trumslagare. Trumman anlände en torsdag, men Erik tveklade om han skulle hinna lära sig tekniken på så kort tid, dansen skulle nämligen bli redan nästkommande lördagskväll, varvid ”Bolln” utbrast: ”Det var då väl tusan om du inte ska hinna, om du går upp klockan sex i morgon bitti å sätter igång”.

De virvlande polskorna och valserna blev mer och mer enstaka inslag i danserna. Foxtroten med sina varianter gjorde sitt segertåg över världen. Erik Axel Karlfeldt skrev under dov förtvivlan ”Ungdom” i sin diktsamling ”Hösthorn” som kom ut 1927:

*Du dansar bleka ungdom, sorgset låta
din ukulele och din saxofon.
Du ungdom som jag älskar, jag vill gråta
att se din dans, den slår mig som ett hån.*

Men ungdomen dansade som aldrig förut eller i senare tider, lördagskvällar, fortsatte så på söndagarna klockan fyra, tog en matpaus mellan sju och åtta för att därefter fortsätta till klockan tolv. Ibland kunde det vara så kallt i lokalen, att överrockarna och kapporna fick sitta på. Ett gästande danskapell vägrade en gång att spela på grund av kylan. Det gjorde däremot aldrig Fyr Anton och Såger Karl, den tidens mest uppskattade dragspelare. 1926 rasade paviljongen ihop under snömassornas tryck. Den byggdes snart upp igen och kom att användas till slutet av trettioalet, då den revs.

I Gesunda byggdes en dansbana på Måstätt 1919. Tjugu år senare hade Gesunda Folkpark en stor men kort glansperiod, och dagens gesundabor träffas och trivs i bystugan. I Ryssa svänger man om i tröskladan under midsommar, annars i bystugan, men den vackrast belägna dansbanan återfinns utan tvekan i Mångberg. Åsengården har för många blivit en omtyckt träffpunkt under sommarens danskvällar.

Sollerö idrottsförening som började sin verksamhet 1922 kom att bli den stora giganten i bygdens danshistoria. Dansen trädde först på enkla utebanor, sedan den lokal som byggdes 1941, och 1976 tillkom den s. k. dansladan. Idrottsföreningens insats är så pass omfattande att den fordrar en egen krönika.

Sedan den första dansbanan byggdes av godtemplarna har sextiofem år förflutit. Inställningen har förändrats, ingen ser väl längre de dansande som förtappade varelser. Det är endast att beklaga dem som inte haft tillfälle att lära den ädla konsten. Efter alla samtal som undertecknad haft med åtskilliga personer, framgår klart, att dansen i ungdomsåren för många är det vackraste minnet. Och ingen har väl bättre fångat den stämningen än Anette Berggren-Hessel i ”Den gamla dansbanan”:

Men många år sedan dess har förrunnit,
nu är man gammal med silvergrått hår.
Den gamla dansbanan också försvunnit,
där växer ljungen och vildhallonsnår.
Men melodier jag tycker mig höra,
jag fylls av minnen från ungdomens dar.
Det viskar dur, viskar moll i mitt öra
om lördagsdansen, som då en gång var.
Ej mer hörs kring trakten
den hurtiga takten
av gammeldagsdansen, musiken och sången,
men minnet än lever från tid som är gången.
Ja, det var i ungdomens lyckliga dar.

Karl Nilsson